

FELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁRAK HELYE ÉS SZEREPE A TUDOMÁNYOS ÖKOSZISZTÉMÁBAN

THE PLACE AND ROLE OF HIGHER EDUCATION LIBRARIES IN THE SCIENTIFIC ECOSYSTEM

Virágos Márta

PhD, ny. főigazgató

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, Debrecen
viragos.marta@inf.unideb.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A 20. század végére a tudományos folyóirat-kiadás lassan működő és hatalmas profitot termelő üzletté vált, amelynek hatására megjelentek a parazita- (predatory) folyóirat-kiadók is a haszon reményében. A nagy áremelkedés következtében csak azok férhettek hozzá közpénzből létrejött kutatási eredményekhez, akik ki tudták fizetni a folyóiratok magas előfizetési díjait, ami gátat szabott a tudományos eredmények széles körű megismerésének. De az új technológiák jelentősen átformálták a kutatási eredmények disszeminációjának módszereit. Ebben az új tudományos ökoszisztémában az egyetemi könyvtárak az eddigiek mellé új feladatokat kapnak és vállalnak, amellyel biztosítani tudják központi helyzetüket az intézményen belül.

ABSTRACT

By the end of the twentieth century, the publishing of scholarly journals had become a slow-moving and highly profitable business, with predatory journal publishers also emerging in the hope of making a profit. Significant price increases meant that only those who could afford the high journal subscription fees had access to the results of publicly funded research, which in turn severely limited the wider circulation of scientific output. The new technologies, however, have considerably transformed the way in which research results are disseminated. In this new scientific ecosystem, university libraries are being given and taking on new responsibilities in addition to those they have always had, to ensure their central position within their institution.

Kulcsszavak: folyóiratválság, *open access*, kutatási eredmények disszeminációja, egyetemi könyvtárak feladatai

Keywords: the journal crisis, open access, dissemination of research results, the tasks of university libraries

FOLYÓIRATVÁLSÁG

A 20. század végére a tudományos folyóirat-kiadás piaca jelentősen átalakult, és hatalmas profitot termelő üzletté vált, amely néhány nagy kiadó kezében összpontosul(t), akadályozva ezzel az egészséges piaci versenyt. David Crotty (URL1) piacot elemző jelentése szerint 2000 és 2023 között a következő változások történtek: 2000-ben az öt top kiadó a megjelentetett cikkek 39%-át birtokolta, míg 2022-ben ez már 61%-ra emelkedett. Az összevonódás pedig még látványosabb: a tíz legjelentősebb kiadóvállalat 2000-ben a piac 47%-át uralta, majd 2023-ra a részesedés 75%-ra emelkedett. A *Library Journal* minden évben közli a folyóiratok áremelkedését. Ezt átlagosan évenként 5,5%-ban állapították meg (Bosch–Albee, 2023). A magas árak jelentősen rontották a szerényebb anyagi forrással rendelkező intézmények helyzetét, mert kevesebb tudományos folyóirathoz, elektronikus információforráshoz tudtak hozzájutni, és ez gátat szabott a tudományos eredmények széles körű megismerésének. A könyvtárakat érintő trendeket a következőképpen tudjuk összefoglalni: (1) az utóbbi évtizedekben a könyvtárakra fordított összegek mindenhol csökkentek; (2) a kurrens folyóiratcím-előfizetések megduplázódtak; (3) a könyvekre és folyóiratokra fordított összegek megváltoztak: a periodikákra fordított költségek drasztikusan emelkedtek, míg a könyvekre fordított keretek nagymértékben csökkentek; (4) a folyóiratok esetében pedig nagymértékű hangsúlyeltolódás következett be az elektronikusan megjelenők irányába; (5) a könyvtári infláció magasabb volt, mint az intézményi (Sipos, 2017).

Ha a folyóiratválságot a tudományos ökoszisztéma szereplői szempontjából vizsgáljuk, azt is látjuk, hogy több szereplő és szakma kapcsolódik össze eltérő érdekekkel: a tudományos intézményekben (egyetemek, kutatóintézetek) tevékenykedő kutatók, a folyóiratokat előállító és terjesztő profitorientált kiadók (gazdasági értelemben vállalkozások), valamint a tudományos folyóiratokat gyűjtő és szolgáltató könyvtárak. A három szereplő közül a kutatók sajátos helyzetben vannak, hiszen ők előállítói és használói is a folyóiratok tartalmának. Részt vesznek a szerkesztőbizottságokban, a lektorálásban, és sokszor a kiadók tanácsadói testületeiben. Emiatt a kiadók befolyásolni tudják őket. Ezt a klasszikus struktúrát először az elektronikus folyóiratok és tartalomszolgáltatás megjelenése módosította olyan formában, hogy egyrészt a könyvtárak digitalizálták folyóirat-gyűjteményüket, másrészt az elektronikus tartalomszolgáltatás piacán megjelentek újabb szereplők, akik az elektronikus folyóiratcsomagokat az úgynevezett *big deal* szerződések keretében ajánlották, látszólag kedvező előfizetéssel.

A tudományos ökoszisztémában történt változásokat a tudományos munka felértékelődése mellett a folyamatos publikálási kényszer is okozta. A *publish or perish* vagy a *without publication, science is dead* szlogenek mögött az – a tudósok által

évszázadok óta elfogadott elv – húzódik meg, hogy a megszületett új tudományos eredményeket közzé kell tenni, hogy a szakmai közösség értékelni, elbírálni és hitelesíteni tudja. A hagyományos struktúrában ezt a fórumot a szakfolyóiratok tudják biztosítani.

NYÍLT HOZZÁFÉRÉS (OPEN ACCESS)

Az új technológiák (elsősorban az internet megjelenése) jelentősen átformálták a kutatási eredmények disszeminációjának módszereit és csatornáit. A tradicionális forma mellett megjelent számos olyan kezdeményezés, amely nem tartja egyedüli megoldásnak a hagyományos értékelési módszereken alapuló publikálást, hanem új alapokra akarja helyezni a tudományos közzétételi folyamatot és a kutatói teljesítmény minősítését. Ezt a kezdeményezést erősíti a klasszikus struktúrába belépő új szereplői kör is, a kutatást támogató szervezetek köre, akik számára fontos, hogy a közpénzen létrejött tudományos eredmények minél szélesebb olvasói körhöz jussanak el. Az internet megjelenésével a tudományos kommunikáció lehetőségei és csatornái kiszélesedtek. A kutatói társadalom számára fontos láthatóság érvényesítésére és a tudományos eredmények gyors megismertetésére a világháló tökéletes eszközt biztosított. A tudományos eredmények ma már nem egymástól elszigetelten, magányos műhelyekben születnek, hiszen a kutatásfinanszírozók célja az egyedi tudástökék ötvözése, az interdiszciplinaritás és a hálózatosodás elősegítése. A kutatók és a kutatásfinanszírozók hamar felismerték, hogy a kiadók által működtetett finanszírozási modellek viszont nem segítik kellően a tudományos eredmények hatékony terjedését (Virágos, 2020a).

A nyílt hozzáférés célja, „hogy a tudományos közlemények mindenki számára ingyenesen olvashatók, letölthetők, lemásolhatóak, terjeszthetők” legyenek (Budapesti Manifesztum–Budapest Open Access Initiative, BOAI, 2002) (URL2). Az *Open Access* (OA) történetéről, az OA-publikálás módjairól (zöld, arany, hibrid, gyémánt) számos közlemény jelent meg (például: Bánhegyi, 2003; Holl, 2020a), ezért itt nem fejtjük ki részletesen. A nyílt hozzáférésbe bekapcsolódó folyóiratok végső soron azt teszik lehetővé, hogy az olvasók közvetlenül hozzáférhessenek a kutatási eredményekhez. A saját archiválás másik módja, az intézményi repozitóriumok létrehozása és üzemeltetése közvetlenül érinti a felsőoktatási és kutató-intézeti könyvtárakat.

A mozgalom 2002-es indulása óta a kutatók, az intézmények és a társadalom számára kimutatható előnyeit senki nem vitatja (növeli a kutatók elismertségét, idézettségét; a közpénzből finanszírozott kutatások szabadon hozzáférhetővé válnak, az új kutatási irányok és eredmények szélesebb körű nyilvánosságot kaphatnak). A sok pozitívum mellett természetesen bőven megfogalmazódtak kritikai észrevételek is. Ezek egyike a minőség kérdése: például több kis költ-

ségyvetésű nyílt hozzáférési folyóiratnál nincs szakmai bíráló, vagy lassan épül fel a szakmai hírnevük, és ezzel csökkennek lehetőségeik a kutatási források megszerzésére. A kutatók hozzáállása is kettős: egyrészt szélesebb körű és olcsóbb hozzáférést igényelnek az információkhoz, másrészt azonban féltik saját kutatási adataikat, s gyakran üzleti titokként kezelik az állami vagy EU-s finanszírozásban megszületett eredményeket. Fontos tisztázni, hogy a mozgalom támogatói a költségek átirányítását akarták elérni, és nem a kiadók megszüntetését. Céljuk az esélyegyenlőség biztosítása a tudományos eredmények hozzáférésehez. Abban az esetben, ha a költségek a cikkek megjelentetéséhez rendelődnek, akkor az OA-publikációkat bárki olvashatja, és ez hozzásegíti a szerényebb anyagi forrásokkal rendelkező országok kutatóit is a legkorszerűbb szakirodalomhoz.

A nagy múltra visszatekintő kiadók tisztában voltak azzal, hogy sikeres fennmaradásuk érdekében meg kell változtatniuk a kiadói politikájukat, alkalmazkodva a nyílt hozzáférés kezdeményezés elveihez. A legtöbb vezető kiadó egészen hamar, a 2000-es évek első felétől kezdve már biztosította az OA publikálási lehetőséget, és sokan már a preprintek nyilvánossá tételét is elkezdték. A nyílt hozzáférésű folyóiratok esetében ugyan nincs nyomtatott változat, de költségként (APC = Article Processing Cost) jelenik meg a lektorálás, a technikai szerkesztés, a webdesign, a folyóirat honlapjának működtetése, az archiválás és az előfizetések adminisztrálása. Az OA-folyóiratok esetében két alapvető üzleti modell működik: az egyik a tudományos társaságok által kiadott folyóiratok, amelyek a befolyt tagsági díjból fedezik a kiadási költségeket, a másik az úgynevezett „szerző fizet” modell, melyben leginkább a kutató intézménye vagy a kutatás támogatója fizeti ki a cikk eljárási díját. Ezek jóval meghaladják a tényleges költségeket, így a kiadók újabb tetemes haszonra tesznek szert.

Az OA terjedésével sok független kiadó és folyóirat jelent meg a tudományos publikálás és hozzáférés színterén. Egy részük sajnos nem tekinthető megbízhatónak, lapjuk nélkülözi a szakmaiságot, nincs szerkesztőbizottság, nincsenek bírálók, céljuk megszerezni a szerzőktől a publikációs díjat. Ezeket a folyóiratokat a nemzetközi szakirodalom „predatory”, a magyar tudományosság Makara Gábor (2016) nyomán „parazita” kiadványoknak nevezi.

Általában agresszíven kampányolva keresik az új közleményeket, hamis bírálóbizottsági listákat adnak közre, valótlan impaktfaktoradatokkal kérkednek, illetve etikátlan módon másolják híres és elismert kiadók vagy folyóiratok webes megjelenését (Holl, 2020b; Hajnal Ward, 2017). A parazita folyóiratok problémájával több nemzetközi szervezet is komolyan foglalkozik. Az ALLEA (ALL European Academies) 2011-ben dolgozta ki *A kutatási integritásról szóló európai magatartási kódex* című dokumentumát, amelyet rendszeresen felülvizsgál és kiegészít. Legutóbb 2023 októberében hozta nyilvánosságra állásfoglalását a parazita folyóiratok praktikáinak megfékezésére az OA-publikálás területén. Erről a *Magyar Tudomány* 2024/1-es számában jelent meg tanulmány (Fésüs, 2024).

A szervezet két területen érzi különösen károsnak a parazita folyóiratok hatását: egyrészt a kutatási pénzek rossz célra való felhasználása, másrészt a kutatási integritás megsértése. A dokumentum kiemeli azt is, hogy főleg a fiatal kutatók vannak veszélyben (URL3). A Magyar Tudományos Akadémia Elnökségének Bizottsága szintén ez év őszén hozta nyilvánosságra a „predátor” folyóiratokkal kapcsolatos javaslatát, melyben részletesen kitér a visszaélések lehetséges formáira, javaslatokat tesz a „predátor” jelenség kezelésére, valamint ezen folyóiratok cikkeinek azonosítására és kezelésére az MTMT-ben. A *Magyar Tudomány* 2024/1 számában pedig több tanulmány is foglalkozik részletesen a témával (Kollár et al., 2024).

AZ EGYETEMI KÖNYVTÁRAK HELYE ÉS SZEREPE A TUDOMÁNYOS ÖKOSZISZTÉMÁBAN

A legnagyobb könyvtáros szervezet, az IFLA (International Federation of Library Associations) 2011-ben adta ki hivatalos állásfoglalását a nyílt hozzáférés kezdeményezéséről (URL4). A dokumentum megállapítja, hogy a könyvtárak eddigi szerepköréhez új feladatkörök fognak társulni. Az IFLA megítélése szerint a tudományos könyvtáraknak szerepet kell vállalniuk a tudományos kommunikációban megjelenő technikai fejlődés elősegítésében, és biztosítaniuk kell a publikációkhoz való hosszú ideig tartó és felhasználóbarát hozzáférést. Az Európai Unió 2006 óta foglalkozik a nyílt hozzáférés kérdésével. 2010-ben indult a könyvtárakat legnagyobb mértékben bevonó projekt, az OpenAIRE („Az európai kutatási kiadványokhoz való nyílt hozzáférési infrastruktúra”) projekt (URL5). A 48 ország intézményeit összefogó Európai Egyetemek Szövetsége (European University Association, EUA) már 2008 márciusában a nyílt hozzáférésre vonatkozó ajánlásokat fogadott el, melyben javasolja tagjainak intézményi repozitóriumok működtetését, és ezek tartalmi feltöltésére vonatkozó kötelező rendeletek kialakítását. A LIBER (Association of European Research Libraries), az Európai Kutatási Könyvtárak Szövetsége 2018–2022 időszakra kidolgozott stratégiájában három új irányt jelöl ki tagsága számára: (1) 2022-re a tudományos könyvtárak az innovatív tudományos kommunikáció platformjaivá, (2) a digitális írástudás és szolgáltatások központjaivá, valamint (3) a kutatási infrastruktúra partnereivé válnak. A stratégiában a tudományos kommunikáció területén hiánypótló tevékenység a jogi – különösen a szerzői jogi – témakör felkarolása, a repozitóriumi hálózatra épített innovatív szolgáltatások kialakítása, az OA-folyóiratok új üzleti modelljeinek kidolgozása, valamint újgenerációs metrikák bevezetésére kerül a hangsúly.

A felsőoktatási könyvtárak feladatköre az elmúlt években a gyakorlatban és az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) 30/2014. rendeletében – ami először fogalmazza meg az egyetemi könyvtárak országos feladatait – is jelentősen bővült.

A hagyományos szolgáltatási feladatok a következőkkel egészültek ki: a) kutatók segítése a nyílt hozzáférés követelményeinek való megfeleléshez; b) elősegíteni az információmegosztás kultúrájának elterjedését; c) részvétel a hazai tudományos tevékenység eredményeinek elektronikus formában történő hozzáférhetővé tételében; d) részvétel a kutatásfejlesztési és innovációs programokban, felsőoktatási tartalomfejlesztésekben, hazai és nemzetközi tudományos együttműködésekben, a tudományos kutatás értékelésében, a bibliometriai vizsgálatokban. További feladatuk a nyílt hozzáférésű repozitóriumok országos infrastrukturális kialakítása és üzemeltetése.

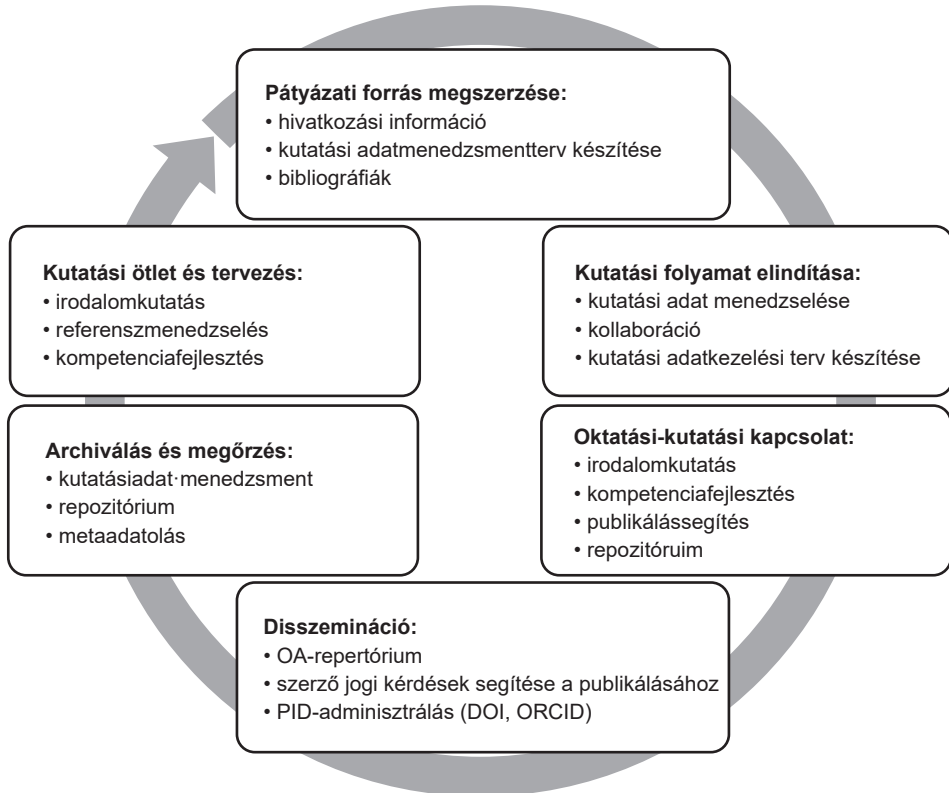
Látható tehát, hogy ebben az új tudományos ökoszisztémában az egyetemi könyvtárak az eddigiek mellé új feladatokat kaptak, és még újabbakat vállalnak. Az elkötelezettséget az is bizonyítja, hogy az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma (EKK) 2010-ben megalapította a HUNOR (HUNGarian Open Repositories) szövetséget, valamint 2022-ben aláírója volt a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFI) által kiadott *Állásfoglalás a nyílt tudományról* nyilatkozatnak, amely összefoglalja az *Open Science* magyar tudomány érdekeit és fejlődését legjobban szolgáló alapelveit és tevékenységi területeit (URL6).

ÚJ SZOLGÁLTATÁSI RENDSZEREK

A hazai egyetemi könyvtárak közül többen is élen járnak a kutatási folyamat aktív támogatásában, és szinte valamennyiük szolgáltatásába beépült a nyílt hozzáférés elveinek népszerűsítése, az OA-publikálás módszereinek bemutatása és technikai segítése. Ezek az új feladatok tükröződnek stratégiájukban is. Az új területek között legjelentősebb és egyben leginkább erőforrás-igényes az új értelmezést kapó tartalomgazdai szerepkör, az egyetemek tudománpolitikai döntéseit támogató bibliometriai szolgáltatás, és a kutatók digitális kompetenciájának fejlesztését szolgáló oktatási tevékenység. A tartalomgazdai szerep a tudományos kommunikáció, a nyílt publikálás és a tudomány elveinek alkalmazásával négy területen vált hangsúlyossá: (1) tudományos kiadói szolgáltatások: elektronikus kiadói platform működtetése, technikai azonosítók kezelése, plágium-ellenőrzés, predátor folyóiratok kiszűrése; (2) tudományos tartalmak menedzselése (kutatástámogatás, repozitóriumszolgáltatások); (3) szerzői jogi kérdésekre irányuló tanácsadás (egyéni szerzői jogok, kiadói politikák); (4) tudományometriai tevékenység (új, cikkszintű mutatók alkalmazása és egyéb tudományosságot mérő eszközök integrálása a kutatói értékelési rendszerbe) (Nagy–Zeller, 2020; Virágos, 2020b; Sasvári–Urbanovics, 2022).

Mára elmondhatjuk, hogy a magyar egyetemi könyvtárak mindegyike beépítette szolgáltatásába az OA-publikálás módszereinek ismertetését és technikai segítségét, és honlapjukon külön menüpontok alatt található a kutatókat segítő

információk. Rendszeresen szerveznek szemináriumokat és az EKK már évekkal ezelőtt bekapcsolódott az Európai Unió által indított Open Access Week népszerűsítésébe (URL7). A kutatási életciklus egyes fejezeteiben eddig is természetes módon vettek részt a könyvtárak, csak nem volt nevesítve a feladatuk. Rendszer szinten a könyvtárak a kutatási ciklusban az *1. ábrán* szemléltetett szolgáltatásokkal segíthetik a kutatót.

1. ábra. Kutatást segítő szolgáltatások

Forrás: a szerző szerkesztése

A kutatás tervezési fázisában a könyvtár szerepe kiegészül a kutató részére nyújtott irodalomkutatással, kompetenciafejlesztéssel és tréningekkel (OA-tartalmak, folyóiratok népszerűsítése, bibliográfiai menedzsmenteszközök). Fontos elem a gyűjtemény kutatói igények szerinti szervezése és ehhez a technikai segítség biztosítása.

A publikálási folyamatban a könyvtárak tanácsadói tevékenységet folytatnak az egyéni szerzői jogok, a kiadói politikák és az egyetem/intézmény szellemi tulajdonjogokra vonatkozó szabályzatának összehangolása érdekében. A publi-

kációs stratégiák felépítésében való közreműködésbe beletartozik a cikk elhelyezésére legmegfelelőbb folyóiratok ajánlása, segítség a lektorálásban, nyelvi ellenőrző és referenciaszoftverek biztosítása, plágium-ellenőrzés végzése, szerzői jogi tanácsadás a kiadóval történő szerződéskötéskor. Több intézmény is a könyvtár szervezetén belül működteti kiadói tevékenységét. A nyílt hozzáférési folyóiratok megjelenítésére a legelterjedtebb az Open Journal System (OJS), és van olyan egyetemi könyvtár, ahol már e-könyv platformként használják az Open Monograph Press (OPS) szoftvert (Fülöp et al., 2022). Fontos segítséget jelent a kiadáshoz szükséges technikai azonosítók beszerzése és biztosítása (például: ISBN, ISSN, DOI).

A kutatási eredmények disszeminációjában és archiválásában az egyetemi könyvtárak a hagyományos bibliográfiai tevékenységet integrálták az elektronikus archívumokba. Az intézményi repozitóriumokat nemzetközi technológiai és metaadatszabványoknak megfelelően alakították ki, és nagyon sokféle dokumentum tárolására alkalmasak, teljesítve anyaintézményük igényeit: oktatói-kutatói publikációk, hallgatói szakdolgozatok, doktori disszertációk, egyetemtörténeti dokumentumok, digitalizált könyvtári anyagok és legújabban kutatási adatok. A kutatási adatok tárolására a legtöbb egyetemi könyvtár külön adatrepozitóriumot fejleszt. A nemzetközi láthatóság növelését a repozitóriumok sikeresen tudják segíteni a nagy nemzetközi keresőszolgáltatásokba (például: BASE, Google Scholar, CORE, OpenDOAR, ROAR) történő regisztrációval.

A tudományometriai tevékenység kiterjed az intézményhez köthető kutatók publikációinak a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) rendszerében való kezelésére (bibliográfiai korrekció, ellenőrzés, hitelesítés), statisztikai jelentések készítésére, az MTMT használatának oktatására. A versenyhelyzet rákényszeríti az egyetemeket, hogy a létrejött tudást professzionálisan kezeljék, és biztosítsák a megfelelő láthatóságot. A könyvtárak rendelkezésre tudják bocsátani azokat a teljesítménymutatókat, amelyek a felsőoktatási minőség bemutatásához elengedhetetlenek: pályázatok, publikációk, idézettség, az intézményi tudományterületi tudástőke hatása a hazai és nemzetközi kutatásban.

A tudományos teljesítmény eddig használt értékelési módszereit az elmúlt években nagyon sok kritika érte, és nemzetközi törekvés (URL8) indult el egy új tudományértékelési rendszer kialakítására. A legfrissebb összefoglaló erről a *Magyar Tudomány* 2024/1-es számában jelent meg (Balla et al., 2024), de a már említett NKFI-állásfoglalás is tartalmazza a legfontosabb elveket (URL6). Ebben a folyamatban a könyvtárak úgy tudnak részt venni, hogy (1) az OJS kiadási rendszerbe beépítenek alternatív (Altmetric, PlumX Analytics) mutatókat, és (2) az intézményi repozitóriumukat többféle kereső algoritmus számára teszik kereshetővé. A tudományos kommunikáció csatornáinak bővítése nemcsak a láthatóságot növeli, hanem a kutatások társadalmi hatását is. Fontos lenne, hogy ne csak harmadik fél által működtetett közösségek legyenek (például: Google Scholar,

Research Gate), de az intézmények saját maguk is hozzanak létre ilyeneket. Erre jelenleg egyedülálló példa a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár által fejlesztett tudósprofil adatbázis (iDEa, URL9), amelyben biztosítva van az összekapcsolás a kutató által beillesztett adatbázisokkal, és így meg tud valósulni a tudományos kommunikáció globális kezelése.

ÚJ KÖNYVTÁROS KOMPETENCIÁK

2014-ben a Kutató Könyvtárak Szövetsége (Association of Research Libraries, ARL, USA), a Kanadai Kutató Könyvtárak Szövetsége (Canadian Association of Research Libraries, CARL), az Európai Kutató és Egyetemi Könyvtárak Szövetsége (Association of European Research Libraries, LIBER) és a Nyílt Hozzáférésű Repozitóriumok Konzorciuma (Confederation of Open Access Repositories, COAR) által létrehozott munkacsoport azért jött létre, hogy meghatározza azokat a kompetenciákat, amelyekkel rendelkezniük kell az akadémiai szférában dolgozó könyvtárosoknak (egyetemi és kutatóintézeti), hogy meg tudjanak felelni a kialakuló új tudományos ökoszisztémában elvárt/felvállalt feladatoknak (URL10). Csak a legfontosabbakat felsorolva: (1) Open Access publikálási platformok ismerete, ezek készségi szintű használata; (2) Open Access elveinek naprakész ismerete, intézményi repozitóriumszoftverek ismerete, az adatbeviteli folyamatok ismerete, használata, metaadat-formátumok ismerete, használata. Adatbázisok összekapcsolási módszereinek ismerete. (3) Naprakész szerzői jogi ismeretek publikálás és adatlicenclés területén. (4) Jó kommunikációs készségek a kutatókkal való folyamatos együttműködés érdekében.

A magyar felsőoktatási könyvtárak a 2020-as évek elejére a dinamikus fejlődő és teljesítményelvű felsőoktatási intézmények kutatási és innovációs tevékenységének központi segítőivé léptek elő. Innovatív tudományos kommunikációs eszközök biztosításával, a nyitott tudomány és a nyílt hozzáférés előmozdításával segítik a magyar tudomány nemzetközi versenyképességének növelését. Fontos feladat a kutatási folyamatok változásainak figyelemmel kísérése, mert így tudják meghatározni azokat a területeket, ahol hozzáadott értéket teremtenek intézményük számára. A könyvtárak és a könyvtárosok stratégiai erőssége, hogy megbízható és folyamatos rálátásuk van a különböző tudományterületek működésére. Az egyetemi könyvtárak éppen ezért képesek a legkülönbözőbb szakterületek határain átívelő szolgáltatások és infrastruktúra kialakítására és a jó gyakorlatok átültetésére.

IRODALOM

- 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet az országos múzeum, az országos szakmúzeum, a nemzeti könyvtár, az országos szakkönyvtár és az állami egyetem könyvtárának kiemelt feladatairól. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1400030.emm>
- Balla Andrea – Solymosi Katalin – Csuka Gyöngyi (2024): Új utak a kutatásértékelésben. *Magyar Tudomány*, 185, 1, 90–101. DOI: 10.1556/2065.185.2024.1.11, https://mersz.hu/hivatkozas/matud202401_f97201/#matud202401_f97201
- Bánhegyi Zsolt (2003): Nyílt hozzáférés kezdeményezés (Open Access Initiative). Kitekintés és körkép. *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 50, 6–7, 236–249. <http://real.mtak.hu/171638/1/20180307.pdf>
- Bosch, Stephen – Albee, Barbara – Romaine, Sion (2023): „Are We There Yet? | Periodicals Price Survey 2022”. *Library Journal*, March 10, 2023. <https://www.libraryjournal.com/story/Are-We-There-Yet-Periodicals-Price-Survey-2022>
- Európai Bizottság (2012): A Bizottság Ajánlása a tudományos információkhoz való hozzáférésről és azok megőrzéséről (2012/417/EU) 2012. 7.21. *Az EU Hivatalos Lapja*, L 194/39. <http://data.europa.eu/eli/reco/2012/417/oj>
- Fésüs László (2024): Az ALLEA megjelentette a kutatási integritás átdolgozott európai tudományetikai kódexét. *Magyar Tudomány*, 185, 1, 82–89. DOI: 10.1556/2065.185.2024.1.10, https://mersz.hu/hivatkozas/matud202401_f97200/#matud202401_f97200
- Fülöp Tiffany – Molnár Tamás – Hoczopán Szabolcs (2022): Open Monograph Press e-könyvplatform a Szegei Tudományegyetemen. In: *Valós térben – Az online térért: Networkshop 31: országos konferencia. 2022. április 20–22. Debreceni Egyetem*. Budapest: HUNGARNET Egyesület az MTA Könyvtár és Információs Központ közreműködésével, 227–234. DOI: 10.31915/NWS.2022.29
- Hajnal Ward Judit – Bejarano, William (2017): A tudomány élősködői. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 25, 9, 17–25. DOI: 10.7282/T3H134CT, https://epa.oszk.hu/01300/01367/00282/pdf/EPA01367_3K_2016_09_009-016.pdf
- Holl András (2020a): Milyen úton érjük el a tudományos közlemények nyílt hozzáférhetőségét? *Magyar Tudomány*, 181, 1, 121–131. DOI: 10.1556/2065.181.2020.1.14, https://mersz.hu/hivatkozas/matud_f33311/#matud_f33311
- Holl András (2020b): Parazita folyóiratok. *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 67, 7–8, 472–475. <http://real.mtak.hu/112271>
- Kollár László – Fésüs László – Gócza Elen et al. (2024): Javaslatok a „predátor” jelenség hazai kezelésére. *Magyar Tudomány*, 185, 1, 71–81. DOI: 10.1556/2065.185.2024.1.9, https://mersz.hu/hivatkozas/matud202401_f97199
- Makara Gábor (2016): Nyílt hozzáférést a tudományos eredményekhez. Forradalom a tudományos közlések terén? *Magyar Orvosi Nyelv*, 2, 80–85.
- Nagy Gyula – Zeller Rozália (2020): Tudománymetria egy tudományegyetemen. *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 67, 4, 214–223. https://epa.oszk.hu/03000/03071/00139/pdf/EPA03071_tmt_2020_04_214-223.pdf
- Sasvári Péter – Urbanovics Anna (2022): *Korszerű elektronikus könyvtári szolgáltatások a magasan jegyzett egyetemek könyvtáraiban*. DOI: 10.13140/RG.2.2.22083.04647, https://antk.uni-nke.hu/document/akk-uni-nke-hu/Korszeru_konyvtar.pdf
- Sipos Magdolna (2017): A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáiról könyvtáros szemmel. *Könyvtári Figyelő*, 63, 1, 9–30. https://epa.oszk.hu/00100/00143/00343/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2017_1_009-030.pdf

Virágos Márta (2020a): Felsőoktatási könyvtárak tartalomgazdai szerepkörben: az egyetemi bibliográfiától a tudóstérig. In: Kiszl Péter – Németh Katalin (szerk.): *Információközvetítés és közösségépítés: multifunkciós könyvtári hálózatok*. Budapest: ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 149–162. DOI: 10.21862/infkoz.149, <http://hdl.handle.net/10831/46545>

Virágos Márta (2020b): Open Science a könyvtárban: könyvtáros kompetenciák újra értelmezése. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 67, 12. 739–756. https://epa.oszk.hu/03000/03071/00146/pdf/EPA03071_tmt_2020_12_739-756.pdf

URL1: <https://scholarlykitchen.sspnet.org/2023/10/30/quantifying-consolidation-in-the-scholarly-journals-market>

URL2: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org>

URL3: <https://allea.org/code-of-conduct>

URL4: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2030/1/ifla-statement-on-open-access.pdf>

URL5: <https://www.openaire.eu>

URL6: <https://nkfih.gov.hu/nyilt-tudomany>

URL7: <https://www.openaccessweek.org>

URL8: <https://coara.eu>

URL9: <https://tudoster.idea.unideb.hu/hu/szerzok/1255>

URL10: <https://www.coar-repositories.org/old-pages/activities/support-and-training/task-force-competencies>